

Nr 158

av fru tredje vice talmannen Nettelbrandt m. fl.
om allmän egenpension för hemarbete.

Denna motion tar sikte på att åstadkomma likställdhet mellan kvinnor och män inom familjepensioneringen och en lösning av pensionsfrågan för betydande grupper i samhället, framför allt de frångilda kvinnorna, de hemarbetande husmödrarna, änklingsarna och hemmadöttrarna. En sådan lösning kan åstadkommas inom ett system som bygger på principen om *allmän egenpension*. Det skulle innebära en harmonisering av reglerna för folkpension och ATP.

Tanken på en allmän egenpension framfördes i en motion från vårt håll till 1966 års riksdag (1966:II:392). Den skiss till pensionssystem som framlades i motionen innebar bl. a.:

1. Självständig pensionsrätt för hemarbetande eller deltidsarbetande make. Därigenom skulle bl. a. kravet på att barnavårdande åren skall vara ATP-grundande kunna tillgodoses.

2. Försörjarpension som ersättning för änkepension och nu obefintlig änklingspension.

3. Generösa möjligheter till förtidspension för efterlevande make eller hemmadotter som inte efter omskolning kan gå ut i förvärvsarbete.

4. Barnpension efter generösa regler till den avlidne makens barn.

5. Lika regler för familjepensionen inom folkpensionssystemet och tilläggs pensionen.

6. Övergångsbestämmelser så att nu utgående förmåner inte försämrats.

Det finns brister i familjepensionssystemet som innebär att vissa personkretsar ännu inte fått sin pensionsfråga löst. Det gäller bl. a. de frångilda kvinnorna. Det är inte heller på sikt rimligt med ett system där man har änkepension men inte änklingspension i de fall där båda makarna förvärvsarbetar.

Reglerna för familjepension inom folk- resp. tilläggs pensioneringen skiljer sig avsevärt från varandra. Dessa skillnader är ofta svagt motiverade och ter sig ibland egendomliga. Som exempel kan nämnas att inom tilläggs pensioneringen kan en kvinna samtidigt uppbära änkepension och förtids- eller ålderspension. Inom folkpensioneringen får däremot en kvinna välja mellan änke- och förtidspension. Barnpension inom ATP är för första barnet 40 % om änkepension icke utgår, men endast 15 % i motsatt fall. Detta medför att barnpension efter en kvinna alltid beräknas efter den högre procentsatsen men att barnpension efter en man ofta beräknas efter den lägre. Det är en orimlig anordning med tanke på att vårdbehoven kan förutsättas vara lika stora i båda fallen. Någon liknande

diskriminering förekommer ej i folkpensioneringen.

Förslaget om allmän egenpension upprepades i en partimotion från folkpartiet till 1970 års riksdag (1970:1:5). 1966 års riksdag beslöt på förslag av andra lagutskottet att överlämna motionen till pensionsförsäkringskommittén. De i motionen berörda frågorna behandlas i kommitténs slutbetänkande, som framlades i mars 1971 (SOU 1971:19). Betänkandet har remissbehandlats. I 1972 års statsverksproposition meddelades att socialministern hade för avsikt att ta upp betänkandet till behandling i anslutning till familjepolitiska kommitténs slutbetänkande angående det ekonomiska stödet till barnfamiljerna. Behandlingen av familjepensionsfrågorna i 1973 års statsverksproposition förde emellertid inte tanken på en allmän egenpension ett enda steg framåt. I årets statsverksproposition berörs de över huvud taget inte.

Pensionsförsäkringskommittén framlade i sitt betänkande dels vissa riktlinjer för en långsiktig reform av familjepensioneringen, dels ett antal konkreta ändringsförslag av mindre räckvidd, avsedda att genomföras omedelbart. Det långsiktiga programmet innebär att änkepensioneringen i ett framtida familjepensionssystem ersätts med dels en utbyggd barnpensionering, dels en försörjarpension till efterlevande make som har vård om minderåriga barn (gäller både änka och änking), dels särskilda åtgärder för efterlevande make utan barn, som på grund av ålder eller av andra skäl inte kan gå ut på arbetsmarknaden. Kommittén vill emellertid inte ansluta sig till tanken att barnavårdande arbete i hemmet skall kunna vara ATP-grundande.

Kommittén anser det inte möjligt att nu säga något bestämt om när en övergång kan ske till det nya systemet. Den föreslår varken någon tidsplan eller ens ett principbeslut om familjepensionssystemets utformning i framtiden. Man nöjer sig med att understryka att övergångstiden måste bli lång. Denna inställning hos kommittén har kritiserats vid remissbehandlingen. Så anför t. ex. Fredrika-Bremer-förbundet i sitt yttrande:

FBF anser att kommittén på ett tillfredsställande sätt redovisar de områden inom socialförsäkringen där denna jämställdhet mellan män och kvinnor ännu ej råder. Förbundet är också helt ense med kommittén då den drar upp riktlinjer för en kommande större familjepensionsreform enligt vilken änkepensionen bör ersättas med dels utbyggd barnpensionering, dels försörjarpension och dels särskilda åtgärder för efterlevande med svårigheter att finna arbete. Förbundet delar dock ej kommitténs uppfattning att en sådan reform skulle vara så genomgripande att ej ens en tidsplan för dess genomförande nu kan skisseras. Änkepensionen fyller visserligen, som kommittén framhåller, i dag och för en lång tid framåt ett stort socialt behov. Eftersom de särskilda åtgärderna till stöd för sådana efterlevande (främst medelålders kvinnor) som har svårigheter på arbetsmarknaden, enligt kommitténs principskiss också skall kunna omfatta åtgärder inom pensioneringens ram, vilka eventuellt kan anknyttas till den avlidne makens inkomst, ifrågasätter FBF om inte en tidsplan nu skulle kunna fastställas för en övergång till det föreslagna systemet. Liksom nu är fallet i den norska pensionslagstiftningen skulle prövningen av den pensionssökandes möjligheter att själv erhålla inkomst av arbete

kunna göras mycket generös när det gäller änkor, åtminstone under en längre övergångstid. På detta sätt skulle man i praktiken under en övergångsperiod kunna behålla ett socialt motiverat änkepensionssystem, samtidigt som man uppnår ett fastställande, i lagstiftningen och det allmänna medvetandet, av principerna för ett nytt familjepensionssystem, främst grundat på efterlämnade barns och barnförsörjares behov.

Enligt vår mening bör nu ett konkret förslag till nytt pensionssystem och en tidsplan för dess genomförande utarbetas. Det ligger i sakens natur att övergång från ett pensionssystem till ett annat alltid tar lång tid, eftersom inga ändringar kan ske som innebär minskning av nu utgående förmåner. Man måste även för dem som blir änkor i relativt hög ålder i framtiden räkna med en betydande övergångstid av sociala skäl. Det förhållandet att reformen tar lång tid att genomföra är enligt vår mening ett skäl att beslutet fattas så snart som möjligt. Ju längre ett principbeslut dröjer, desto fler unga familjer hinner ju inrätta sitt liv med utgångspunkt i det nu rådande systemet, trots att det vilar på värderingar som inte stämmer med en modern syn på jämlikhet mellan män och kvinnor.

Vi föreslår att regeringen föranstaltar om utredning av ett nytt familjepensionssystem, byggt på allmän egenpension, antingen genom tilläggsdirektiv till pensionsålderskommittén eller genom tillsättande av en särskild parlamentarisk kommitté.

Även frågan om *ATP-poäng för de barnavårdande åren* behandlas av Fredrika-Bremer-förbundet. Förbundet anför:

En fråga synes det förbundet som om kommittén alltför lättvindigt skjuter ifrån sig: frågan om ATP-poäng för vård i hemmet av minderåriga eller andra vårdbehövande. Kommittén uppställer i detta sammanhang en rad frågor som ett sådant förslag skulle ge upphov till; frågeställningarna tas dock ej upp till allvarlig diskussion. FBF finner det förvånande att kommittén ej mer utförligt behandlat problemet med det dåliga egenskydd som hemmavarande make erbjuds inom den allmänna försäkringen. Så länge samhällets åtgärder för vård och tillsyn av barn i förskole- och den lägre skolåldern samt för åldringsvården är så otillräckliga, måste samhället anses ha ansvaret för att de, som i eget hem handhar denna vård och tillsyn, skall få ett tillfredsställande ålderdoms- och invaliditetsskydd. Man bör i sammanhanget ej bortse från att dessa personer utan kontant ersättning utför arbetsuppgifter för vilka betalning, om vården sker utanför hemmet, delvis finansieras med skattemedel. Kommittén anför även att man i åtskilliga år kan vara borta från förvärvsarbete för att vårda barn, utan att detta behöver ha en menlig inverkan på ålderspensionens storlek, då det för rätt till oreducerad ålderspension räcker att ha förvärvat pensionspoäng under 30 år. Här måste dock uppmärksammas att den hemarbetande i praktiken oftast gör en ekonomisk förlust på längre sikt, genom att inte ha förvärvsarbete under den ålder när framtida befordringsmöjligheter normalt byggs upp och högre pensionspoäng därigenom förvärvas. Rätten att erhålla ATP-poäng för vårdarbete i hemmet måste dock givetvis begränsas, t. ex. med avseende på det yngsta hemmavarande barnets ålder.

Motsvarande synpunkter har framförts av folkpartiets talesmän i riksdagen. De utgår ifrån grundsynen att varje människa så långt som möjligt skall ges möjlighet att bygga upp ett eget pensionsskydd, grundat på den egna arbetsinsatsen. Lika väl som det allmänna på olika sätt stöder

det barnavårdande arbetet genom daghem, barnbidrag m. m. bör staten kunna finansiera pensionsrätt för den som vårdar sina barn i hemmet. I synnerhet som tillgången på barnstugor och familjedaghem inte under lång tid kommer att täcka efterfrågan vore en sådan pensionsrätt tillsammans med någon form av vårdnadsbidrag ett rimligt sätt att ge erkännande åt det samhällsnyttiga och produktiva arbete som hemmavarande föräldrar utför.

Hur pensionsrätt för barnavårdande år skall utformas måste givetvis närmare utredas. En möjlighet är att anknyta poängberäkningen till den ersättning som utgår till dagbarnvårdare, anställd enligt gällande avtal mellan Kommunförbundet och Kommunalarbetsareförbundet.

Genom allmän egenpension kan man även bättre lösa pensionsfrågorna för de grupper, dominerade av kvinnor, som länge vårdat sjuka anhöriga i hemmet. 1970 års riksdag beslutade om ändring i lagen om allmän försäkring som gav vidgade möjligheter för äldre förvärvsarbetande att erhålla förtidspension och ATP. 1972 uppmjukades kraven för rätt till förtidspension på vissa punkter. Hushållsarbete likställs i detta sammanhang i skälig omfattning med förvärvsarbete. Det finns således nu möjlighet även för hemmadöttrar att få förtidspension enligt dessa vidgade bestämmelser. För de hemmadöttrar eller liknande som efter att ha vårdat anhöriga i många år lyckas erhålla ett förvärvsarbete bör emellertid möjlighet finnas att tillgodoräkna sig ATP-poäng såväl för det tidigare hemarbetet som för förvärvsarbetet. Den nuvarande värderingen av hemarbetet i lagen om allmän försäkring bör samtidigt ses över. Detta bör leda till att även vårdinsatsen värderas. Det bör också gälla frågan om en pensionsrätt för hemmamakar i allmänhet, som kan finnas kvar även t. ex. vid en eventuell skilsmässa.

Med hänvisning till det anförda föreslår vi

att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om utredning och förslag om allmän egenpension enligt de riktlinjer som skisserats i motionen.

Stockholm den 18 januari 1974

CECILIA NETTELBRANDT (fp)

ANDERS JONSSON (fp)
i Mora

GABRIEL ROMANUS (fp)

GUNNAR HYL TANDER (fp)

OLLE WESTBERG (fp)
i Ljusdal

INGEGÄRD FRÆNKEL (fp)

ROLF SEL LGREN (fp)